

Νέο Αργοσύντομο Στιχηραρικό μέλος υπό Γεωργίου Χατζηθεοδώρου

Ο Γεώργιος Χατζηθεοδώρου γεννήθηκε στην Αθήνα στις 28 Οκτωβρίου του 1940. Έζησε και μεγάλωσε στην Κάλυμνο έως την κατάταξή του στον στρατό. Σε ηλικία μόλις δεκαέξι ετών διορίστηκε επισήμως ως ιεροψάλτης. Στη συνέχεια διετέλεσε ιεροψάλτης σε διάφορους ναούς της Ελλάδος, μεταξύ των οποίων σε ναούς της Αθήνας, του Πειραιά, της Πάτμου, της Κρήτης και, φυσικά, της Καλύμνου, με τελευταίο τον Ιερό Ναό Παναγίας Κεχαριτωμένης Χώρας Καλύμνου, όπου και ψάλλει έως σήμερα.

Σπούδασε στα Ωδεία Αθηνών και Πειραιϊκού Συνδέσμου, λαμβάνοντας για τη βυζαντινή μουσική το Πτυχίο Ιεροψάλτου και το Δίπλωμα Μουσικοδιδασκάλου. Μετά τον διορισμό του στο Δημόσιο συνέχισε τις σπουδές του στα Ωδεία «Ελληνικόν» Αθηνών και «Ρωμανός ο Μελωδός», αποκτώντας για την ευρωπαϊκή μουσική τα πτυχία Ειδικού Αρμονίας, Αντίστιξης και Φούγκας.

Πέραν της διδασκαλίας του στη δημόσια εκπαίδευση, δίδαξε στα Ωδεία «Βενιζέλειον» Χανίων (1971–1973 και 1976–1984), «Ελληνικόν» Αθηνών (1973–1976), «Ρωμανός ο Μελωδός» Πειραιώς (1991 έως σήμερα), καθώς και σε σχολές που ίδρυσε ο ίδιος. Ίδρυσε Σχολές Μουσικής στην Πάτμο, στα Χανιά, όπου λειτουργεί από το 1976 έως σήμερα επίσημα αναγνωρισμένη σχολή από το Κράτος και την Εκκλησία, καθώς και στην Κάλυμνο (1984 έως σήμερα). Επιπλέον, ίδρυσε το Μουσικό Εργαστήρι της Ιεράς Μητροπόλεως Καλύμνου (1984–1998). Ιδιαίτερη σημασία έχει και η ίδρυση του Συνδέσμου Ιεροψαλτών Χανίων (1975), του οποίου διετέλεσε πρόεδρος επί οκτώ έτη και αναγορεύθηκε επισήμως ισόβιος επίτιμος πρόεδρος του. Είναι επίσης ιδρυτής της Δημοτικής Χορωδίας Καλύμνου (1985), την οποία διευθύνει μέχρι σήμερα.

Για τη συνολική του προσφορά τιμήθηκε με σημαντικές διακρίσεις, μεταξύ των οποίων:

- (1) Χρυσό μετάλλιο των 100 χρόνων της Μητροπόλεως Καλύμνου
- (2) Χρυσός Σταυρός της Εκκλησίας της Δωδεκανήσου
- (3) Πατριαρχικό Γράμμα και μετάλλιο

- (4) Ο Χρυσός Αετός της Μονής Θεολόγου Πάτμου
- (5) Χάλκινο μετάλλιο του Πειραϊκού Συνδέσμου
- (6) Βραβείο Ακαδημίας Αθηνών για το βιβλίο του «Τραγούδια και σκοποί στην Κάλυμνο»
- (7) Πλακέτα της Νομαρχιακής Αυτοδιοίκησης Δωδεκανήσου
- (8) Τιμητικό Δίπλωμα και Πλακέτα Δήμου Καλυμνίων
- (9) Πλακέτα Δήμου Σύμης
- (10) Τιμητικό Δίπλωμα και πλακέτα Αναγνωστηρίου Καλύμνου «ΑΙ ΜΟΥΣΑΙ»
- (11) Τιμητικό Δίπλωμα του Συνδέσμου Ιεροψαλτών Χανίων
- (12) Τιμητικό Δίπλωμα και πλακέτα Ωδείου Ρωμανός ο Μελωδός
- (13) Ειδική τιμητική διάκριση με Απόφαση αποκλειστικής συνεδρίας του Δημοτικού Συμβουλίου Καλύμνου.

Η παρούσα εργασία έχει ως στόχο την ανάδειξη του έργου του κ. Γεωργίου Χατζηθεοδώρου, με ιδιαίτερη έμφαση στη μελέτη ενός στιχηραρικού μέλους, το οποίο συνδυάζει αφενός το σύντομο ειρμολογικό μέλος και αφετέρου το ύφος του αργού μέλους του νέου στιχηραρίου. Αρχικά, θα πραγματοποιηθεί μία σύντομη ιστορική αναδρομή στην εξέλιξη του Στιχηραρίου.

Το στιχηραρικό γένος μελοποιίας έλαβε την ονομασία του επειδή σε αυτό ψάλλονται κυρίως τα μέλη του στιχηραρίου, δηλαδή στιχηρά ιδιόμελα, δοξαστικά, στιχολογίες, αναβαθμοί, κεκραγάρια, δοχές, αλλά και δοξολογίες, πολυέλεοι κ.ά. Όλα τα παραπάνω είδη διαθέτουν ιδιαίτερο μουσικό χαρακτήρα και συναντώνται κυρίως στις ακολουθίες του Εσπερινού, του Όρθρου και των Ωρών. Ως μουσικό βιβλίο, το Στιχηράριον παραδίδεται ήδη από τον 11ο–12ο αιώνα μ.Χ. Τα τροπάρια του ήταν καταγεγραμμένα με την παλαιά μέθοδο σημειογραφίας. Περί τα μέσα του 14ου αιώνα τα κείμενα του Στιχηραρίου αποκτούν πλέον σταθερή μορφή και καθίστανται ευρέως γνωστά. Κατά την παράδοση, ο Ιωάννης Κουκουζέλης προέβη σε διόρθωση του Στιχηραρίου, ενώ το μέλος αποκτά πλέον πλατύτερο και εκτενέστερο χαρακτήρα.

Από τον 15ο αιώνα και για περίπου δύο ακόμη αιώνες, το Στιχηράριο παρουσιάζει πλέον μία κατασταλαγμένη μορφή. Περί τα μέσα του 17ου αιώνα εμφανίζεται ένα νέο στοιχείο στις μουσικές συνθέσεις του, ο λεγόμενος «καλλωπισμός», με κύριους

εκπροσώπους τον Γερμανό Νέων Πατρών και τον Παναγιώτη Χρυσάφη. Ωστόσο, η ανάγκη δημιουργίας συντομότερων συνθέσεων πάνω στο στιχηραρικό μέλος οδήγησε στη διαμόρφωση ενός σύντομου, σχεδόν συλλαβικού, στιχηραρίου. Έτσι, κατά τον 19ο αιώνα εκδόθηκε το σύντομο Αναστασιματάριο υπό του Πέτρου Βυζαντίου. Συνοψίζοντας, οι μουσικές συνθέσεις των στιχηραρικών μελών από τον 19ο αιώνα έως σήμερα διακρίνονται στο Παλαιό, στο Νέο Αργό και στο Νέο Σύντομο στιχηραρικό μέλος.

Το έργο του κ. Γεωργίου Χατζηθεοδώρου «Νέο Αργοσύντομο Αναστασιματάριο» βασίστηκε στην άποψή του περί υπάρξεως ενός ενδιάμεσου τρόπου ψαλμώδησης μεταξύ του σύντομου και του νέου αργού στιχηραρικού μέλους, τον οποίο χαρακτήρισε ως «Νέον Αργοσύντομον». Η προσέγγιση αυτή προκύπτει από την ανάγκη συντομότερης ψαλτικής αποδόσεως, εξαιτίας της τάσης σύντμησης και απλούστευσης των εκκλησιαστικών ύμνων ήδη από τον 19ο αιώνα. Η συγκεκριμένη τάση συνδέεται κυρίως με την ανάγκη ευχερέστερης εκτέλεσης των μελών, ιδίως στις καθημερινές ακολουθίες ή σε ακολουθίες με μεγάλο αριθμό τροπαρίων, όπως ο Όρθρος της Μεγάλη Παρασκευή.

Η μελέτη του κ. Χατζηθεοδώρου βασίζεται κυρίως στη γραφή του Αναστασιματαρίου του Πέτρου Πελοποννησίου, καθώς και στην επεξεργασία του από μεταγενέστερους διδασκάλους, όπως ο Χουρμούζιος Χαρτοφύλαξ. Ο σύντομος και απλουστευμένος αυτός τρόπος μελοποιίας προέρχεται κυρίως από την προφορική παράδοση του Άγιον Όρος, του Οικουμενικού Πατριαρχείου, των Δωδεκανήσων κ.ά.

Η έκδοση του «Νέου Αργοσύντομου Αναστασιματαρίου» αποτυπώνει αυτόν τον ενδιάμεσο τρόπο γραφής του νέου στιχηραρίου, ο οποίος ως ψαλτική πράξη διασώζεται κυρίως μέσω της προφορικής παραδόσεως και λιγότερο μέσω μουσικών κειμένων. Το εν λόγω βιβλίο σηματοδοτεί έναν τρόπο ψαλτικής έκφρασης ιδιαίτερα αναγκαίο στις ημέρες μας, διότι, διατηρώντας το κλασικό ύφος και τη μελωδικότητα του αυθεντικού στιχηραρικού μέλους, συμβάλλει συγχρόνως στην οικονομία του χρόνου και στην ακριβέστερη, σαφέστερη και κατανοητότερη απόδοση του ποιητικού κειμένου που ψάλλεται.

Ως προς τη μελέτη της τάσης συντόμευσης και απλούστευσης των αργών τροπαρίων, ο κ. Χατζηθεοδώρου διαπίστωσε και τεκμηρίωσε μέσω μουσικών κειμένων την ύπαρξη αντίστοιχων προσπαθειών ήδη σε παλαιότερες εκδόσεις. Ενδεικτικά, τόσο στο Αναστασιματάριο του Κωνσταντίνου Πρωτοψάλτη (έκδ. 1866) όσο και, κυρίως, στο Αναστασιματάριο του Αντωνίου Λαμπταδαρίου (έκδ. 1865), είναι εμφανής η τάση μεγαλύτερης συντόμευσης των μελών, με αποτέλεσμα την εκτενέστερη χρήση συλλαβικών θέσεων. Παρακάτω παρουσιάζονται ενδεικτικά δείγματα γραφής:

π
q Τον τω Πα τρι συ να ναρχον

Αντώνιος 1866, σ. 15

π
q Τον τω Πα τρι συ να να αρχον

Π. Εφέσιος 1820, σ. 11

π
q υ μνη σω μεν λε γο ον τες π
q

Αντώνιος 1866, σ. 13

π
q υ μνη η σω μεν λε ε ε γο ο ον τες π
q

Π. Εφέσιος
1820, σ. 9

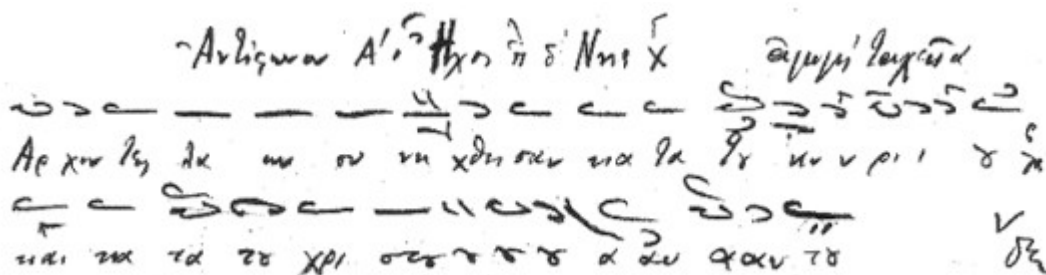
Δ και εν δο ξη φο βε ρα Δ

Αντώνιος 1866, σ. 60

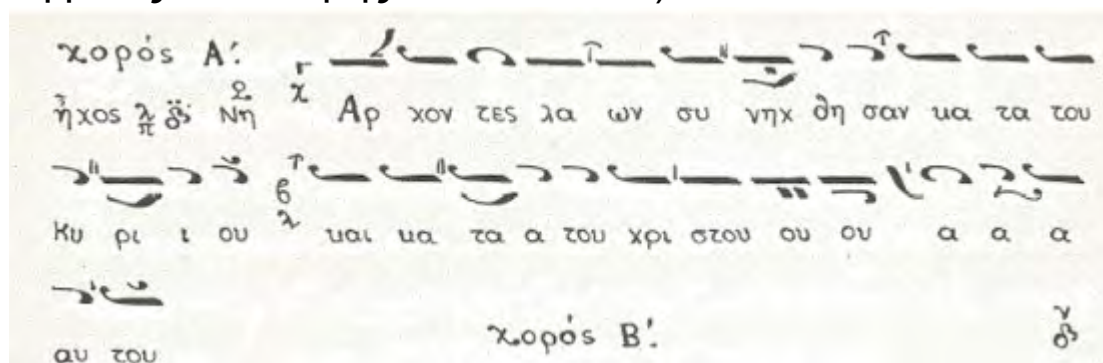
Δ και εν δο ξη φο βε ε ρα α Δ

Π. Εφέσιος 1820, σ. 37

Σύμφωνα με τις μελέτες του κ. Χατζηθεοδώρου, στο νέο στιχηράριο παρατηρούνται αργά μέλη τα οποία απαιτούν ταχύτερη χρονική αγωγή, μέσω χρονικών συντμήσεων προερχόμενων από το ειρμολογικό γένος, με αποτέλεσμα την απλούστευση της μελοποιίας τους. Αντιστοίχως, συναντώνται και σύντομα μέλη, στα οποία παρατηρούνται, σε αρκετές περιπτώσεις, μικρές μελωδικές επεκτάσεις, οι οποίες παραπέμπουν σαφώς στο ύφος του στιχηραρικού μέλους.



Παραπάνω παρουσιάζεται μουσικό κείμενο σύμφωνα με την παράδοση της Μεγάλη του Χριστού Εκκλησία («Μεγάλη Εβδομάς», Άγγελος Βουδούρης, 1999, σ. 206).



Το ίδιο μουσικό κείμενο αποδίδεται σύμφωνα με την προφορική παράδοση της Καλύμνου («Βυζαντινή Μεγάλη Εβδομάδα», Γεώργιος Χατζηθεοδώρου, 1988, σ. 135).

Ως επίλογο θεωρώ απαραίτητη την μνημόνευση έργων αυτοτελώς εκδοθέντων του Άρχοντος Μαΐστορος της Μ.Χ.Ε. Γεωργίου Χατζηθεοδώρου:

I. BIBLIA

1. Ακολουθία Ακαθίστου Ύμνου, Πάτμος 1971.
2. Βυζαντινή Λειτουργία, Χανιά 1973.
3. Μέθοδος Διδασκαλίας της Βυζαντινής Εκκλησιαστικής Μουσικής (Πρακτικόν), Χανιά 1977, β΄ 1986, γ΄ έκδοση 2002, Νεάπολις Κρήτης.
4. Βυζαντινή Μεγάλη Εβδομάδα, Κάλυμνος 1988.
5. Τραγούδια και σκοποί στην Κάλυμνο (Βραβείο της Ακαδημίας Αθηνών), Κάλυμνος 1989.
6. Δημοτικά τραγούδια εναρμονισμένα, Τεύχος Α΄, Κάλυμνος 1991.
7. Βιβλιογραφία της Βυζαντινής Εκκλησιαστικής Μουσικής μέρος Α΄ (19820 -1899), Θεσσαλονίκη 1998.
8. Ωδή εις την Αποκάλυψιν του Ιωάννου (Καντάτα), Κάλυμνος 2000.

9. Στην Κάλυμνο του Μεταπολέμου, Αθήνα 2000. β' έκδοση 2002.
10. Ωδή εις τον Όσιον Σάββα τον εν Καλύμνω (Ορατόριο), Αθήνα 2002.
11. Μέθοδος Διδασκαλίας της Βυζαντινής Εκκλησιαστικής Μουσικής (Θεωρητικών), Νεάπολις Κρήτης 2004, β' έκδοση επανυξημένη 2017.
12. Ο Απόστολος Παύλος και οι άνεμοι της Κρήτης (Ορατόριο) 2009.
13. Τραγούδια και σκοποί στην Κω (συνέκδοση Ακαδημίας Αθηνών Φιλητά Κω– 1ο Πανδωδεκανησιακό Βραβείο Β. Μοσχόβη), Αθήνα 2008.
14. Βυζαντινή Λειτουργία, β' έκδοση αναθεωρημένη και επανυξημένη Νεάπολις Κρήτης 2010.
15. Δοξολογίες σύντομες, αργοσύντομες, αργές, Κάλυμνος 2016.
16. Βιβλιογραφία Βυζαντινής Εκκλησιαστικής Μουσικής Περίοδος Β' (1900-1999), Νεάπολις Κρήτης 2018.
17. Η μετροφωνική ερμηνεία του Αναστασιματαρίου του Πέτρου Πελοποννησίου και ο αργοσύντομος μικτός στιχηραρικός δρόμος (Σπουδή), Άγιος Νικόλαος Κρήτης 2018.
18. Δοξαστάριον Ιεράς Μονής Παναγίας Έβρου (τόμοι δύο), Κάλυμνος 2019.
19. Δοξαστάριον Τριωδίου - Πεντηκοσταρίου, Κάλυμνος 2019.
20. Νέον αργοσύντομον Αναστασιματάριον, Κάλυμνος 2020.
21. Νέον Ιδιομελάριον, Κάλυμνος 2020.
22. Μελετήματα βυζαντινής και δημοτικής ελληνικής μουσικής, Κάλυμνος 2021.
23. Βυζαντινή Μεγάλη Εβδομάδα, Κάλυμνος 2021.
24. Δεκαπεντασύλλαβοι Ύμνοι κ.α. Κάλυμνος 2025.

II. ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ – ΕΚΔΟΣΗ

1. Θεωρητικόν Μέγα της Μουσικής Χρυσάνθου, με προλεγόμενα, έκδ. γ', (εκδόσεις Κ. Σπανός), Αθήνα 1976-77.
2. Η Παρασημαντική της Βυζαντινής Μουσικής Κ. Α. Ψάχου, με προλεγόμενα, έκδ. β' (εκδόσεις Διόνυσος), Αθήνα 1978.
3. Το Οκτάηχον Σύστημα της Βυζαντινής Μουσικής Κ. Α. Ψάχου, με προλεγόμενα, (εκδόσεις Μιχ. Πολυχρονάκης), Νεάπολις Κρήτης 1978.

III. ΜΟΥΣΙΚΑ ΕΡΓΑ

1. 1821 Ο Μεγάλος ξεσηκωμός, δημοτικό ορατόριο
2. Ο Πετροπόλεμος του 1931, νησιώτικο ορατόριο
3. Ωδή εις την Αποκάλυψιν του Ιωάννου, βυζαντινή καντάτα
4. Ωδή εις τον Όσιον Σάββα τον εν Καλύμνω, βυζαντινό ορατόριο
5. Ωδή Χριστουγέννων, βυζαντινή καντάτα
6. Ερχόμενος προς το Πάθος, βυζαντινό ορατόριο
7. Ο Απόστολος Πάυλος και οι άνεμοι της Κρήτης, βυζαντινό ορατόρι
8. Ζείδωρος βίος, εθνικοθρησκευτικό ορατόριο.

**Διπλωματική εργασία του σπουδαστή
Αθανασίου Μπανταβάνου
Επιβλέπων Καθηγητής: Δημήτριος Κατσικλής**

